

LECTIO QVINTA

3ª DECLINACIÓN. ADXECTIVOS DO 2º TIPO.
O VERBO: TEMA DE PERFECTO DA
CONXUGACIÓN REGULAR E DO VERBO SVM.
PALABRAS INVARIABLES.
ORGANIZACIÓN POLÍTICA E SOCIAL DE ROMA.
ROMANI LATINE LOQVEBANTVR (IV)

5.1. A flexión nominal:

5.1.1. 3ª declinación.

5.1.2. Os adxectivos: 2º tipo.

5.2. A flexión verbal:

5.2.1. As conxugacións regulares: o Tema de Perfecto ou *Perfectum*.

5.2.2. O verbo SVM: o Tema de Perfecto ou *Perfectum*.

5.3. Palabras invariables:

5.3.1. Adverbios.

5.3.2. Preposicións.

5.3.3. Conxuncións.

5.4. Organización política e social de Roma:

5.4.1. Os órganos de goberno: evolución ó longo do tempo.

5.4.2. A sociedade romana

5.5. *Romāni latine loquebantur (IV)*.

COGITA!

1. Saberías definir o concepto de adverbio? E o de preposición? E o de conxunción?

2. Observade a seguinte imaxe e intenta interpretala. Credes que representa axeitadamente a sociedade na que vivimos? Se non é así, propoñede outro esquema.

3. Coñeces a organización de España como Estado? En que consiste? E a dalgún outro país? Se non é así, lembra que estás no mundo e é conveniente ter un adecuado coñecemento do sistema que, aínda que non o sintas, te goberna.

MEMENTO!

1. A 3ª declinación é a máis complexa de todas, porque nela confluíron palabras cuxo tema remataba de maneira moi diversa (lembra que a 1ª declinación agrupaba os temas en -a e a 2ª os temas en -o): temas en -i e en consoante. O encontro do tema coas desinencias que lle son propias produciu unha serie de cambios fonéticos que ás veces dificultan a identificación dos substantivos.

A primeira consecuencia desta situación é que na 3ª declinación hai unha enorme variedade de Nominativos de Singular. Lembremos que o Nom. sing. da 1ª declinación remataba sempre en **-a** e o da 2ª en **-us, -er** ou **-ir** (se eran substantivos neutros) ou en **-um** (se o eran). Observa, pola contra, todas as posibilidades que hai na 3ª declinación:

NOM. SING.	XEN. SING.	ENTRADA NO DICCIONARIO OU VOCABULARIO
ordo	ordĭnis	ordo, -ĭnis
arbor	arbōris	arbor, -ōris
os	oris	os, oris
ver	veris	ver, veris
nubes	nubis	nubes, -is
ignis	ignis	ignis, -is
bonitas	bonitātis	bonitas, -ātis
calix	calicis	calix, -icis
plebs	plebis	plebs, plebis
mons	montis	mons, montis
princeps	princĭpis	princeps, -cĭpis
fur	furis	fur, furis
mare	maris	mare, -is
far	farris	far, farris
tellus	tellūris	tellus, -ūris
lac	lactis	lac, lactis
animā	animālis	animā, -ālis
caput	capĭtis	caput, -ĭtis
ETC		

Ante este panorama, comecemos polo seguro: un substantivo pertence á 3ª declinación cando no seu enunciado observamos o seu Xen. sing. (a segunda forma do enunciado, que vai despois da coma), remata en **-is**:

Tamén é certo que na 3ª declinación hai masculinos, femininos e neutros. Agora ben, no vocabulario sempre irá indicado o xénero do substantivo entre parénteses, xa que a variedade de terminacións do Nom. sing. fai moi difícil memorizar o xénero de cada un deles. Para o curso seguinte non te preocupes, porque se manexa o dicionario, e nel vén o xénero de todos os substantivos, sexan da declinación que sexan. Estas son as desinencias da 3ª declinación:

podería ser ata catro casos diferentes. Esta é a razón da alternancia **-i/-e** que viches na táboa de desinencias.

Para rematar de comprendelo, podes intentar declinar de maneira conxunta estes dous pares substantivo-adxectivo:

<u>CASO (FUNCIÓN)</u>	puer, -i fortis, -e		collis, -is (m) altus, -a, -um	
	singular	plural	singular	plural
NOM (SUX/ATRB)				
VOC				
AC (CD/CC)				
XEN (CN)				
DAT (CI)				
ABL (CC)				

3. Se lembrás a *LECTIO* anterior, cando alí describiamos o enunciado do verbo, dicíamos que a 4ª forma era a 1ª persoa de singular do Pret. Perfecto de Indicativo. Así, esas formas correspondentes ós verbos modelo das 4 conxugacións son as seguintes:

1ª	amāvi
2ª	monui
3ª	rexī
4ª	audīvi

Como tamén dicíamos alí, se lle extraemos o **-i**, obtemos a raíz ou Tema de Perfecto, coa que se forman o Pret. Perfecto, Pret. Pluscuamperfecto de Indicativo, e mais o Pret. Perfecto e o Pret. Pluscuamperfecto de Subxuntivo.

As desinencias son as mesmas que para o *Infectum*, coa excepción do Pret. Perfecto de Indicativo, que existe unhas desinencias especiais:

1ª p. sing.	2ª p. sing.	3ª p. sing.	1ª p. pl.	2ª p. pl.	3ª p. pl.
-i	-isti	-it	-imus	-istis	-erunt/-ere

Igual que pasaba co *Infectum*, aquí tamén deberás decidir entre dúas opcións:

- Aprender de memoria todos os tempos verbais. Para iso tes unha táboa resumo de todos os tempos verbais do latín na sección *GRAMMATICA*.

- Engadir outros poucos “trucos” ós xa aprendidos.

Se te decides pola segunda opción (a dos “trucos”), deberás realizar as seguintes accións, e nesta precisa orde, como faciamos co *Infectum*:

- 1º: Separa a desinencia persoal: se se trata dunha específica do Pret. Perfecto de Indicativo, xa está claro; se é unha das desinencias comúns ós demais tempos que aprendeches na *LECTIO* anterior, segue lendo.

- 2º: Observa que tema tes no verbo: se é o do *Infectum*, opera cos “trucos” da *LECTIO* anterior; se é a do *Perfectum*, segue lendo.
- 3º: Se chegaches ata aquí, iso significa que entre o tema e a desinencia persoal hai un morfema de modo e tempo, a saber:
  - a) **-era-**: trátase do Pret. Pluscuamperfecto de Indicativo.
  - b) **-eri-**: tes un Fut. Perfecto de Indicativo ou un Pret. Perfecto de Subxuntivo, que son case idénticos (só se diferencian na 1ª persoa de singular, que no primeiro caso remata en **-ero**, e no segundo en **-erim**). Mais estes tempos serán moi pouco frecuentes, polo menos durante este curso.
  - c) **-isse-**: estás diante dun Pret. Pluscuamperfecto de Subxuntivo.

Respecto ó verbo **sum**, podes ver a súa conxugación do *Perfectum* na sección *GRAMMATICA* deste libro, onde comprobarás de novo a súa irregularidade.

4. Os adverbios son palabras invariables que case sempre cumpren funcións de modificador (non sempre: en *Hoxe é venres*, por exemplo, que función cumpre *Hoxe?*). Sempre virán no vocabulario caracterizados como tales, e o *quid* da súa tradución está en situalo no lugar adecuado, aínda que na maioría dos casos admite varias posibilidades, sen que sufra o significado xeral da oración.

Ademais, o latín pode crear adverbios a partir de adxectivos, igual que o galego e o castelán. As nosas linguas dispoñen, como debes saber, do sufixo *-mente*, que convirte en adverbio calquera adxectivo. Podes ver os procedementos que segue o latín na seguinte táboa:

PROCEDEMENTOS	TIPO DE ADXECTIVOS	SUFIXO	EXEMPLO
COMÚNS	1º (ex.: clarus, -a, -um)	-e	clare
	2º (ex.: fortis, -e)	-iter	fortiter
ESPECIAIS	1º (ex.: multus, -a, -um)	-um (ac. neut.)	multum
	1º (ex. rarus, -a, -um)	-o (abl.)	raro

5. As preposicións son partículas invariables que case non teñen existencia autónoma: deben rexer sempre outro ou outros elementos. Aparecen identificadas no vocabulario, pero debes coñecer unha serie delas sen necesidade de acudir a el, pois aforrarás tempo e esforzo. Todas elas expresan dun xeito ou doutro a noción de lugar:

NOCIÓN DE LUGAR	PREPOSICIÓNS	CASO	SIGNIFICADO
“en onde” (VBI)	in	ABL	“en”
“cara a onde” (QVO)	ad in	AC	“a”, “cara a”
“de onde” (VNDE)	a/ab e/ex	ABL	“de”, “desde”
“por onde” (QVA)	per	AC	“por”, “a través de”

Fíxate en que **in** ten dous valores diferentes segundo o caso que rexa en cada ocasión: non os confundas!

Algunhas palabras expresan estas nocións de lugar dunha maneira especial:

PALABRA	PARTICULARIDADE	EXEMPLOS
nomes de cidade e illas pequenas	1. non precisan preposición para expresar “lugar a onde” nin “lugar de onde”	Romam (“cara a Roma”) Luco (“desde Lugo”) Romae (“en Roma”) Toleti (“en Toledo”)
casos especiais: domus, -us e rus, ruris	2. expresan o “ lugar en onde ” cun sufixo	domi (“na casa”) ruri (“no campo”)

6. As conxuncións tamén son partículas invariables, pero a súa misión é poñer en relación dúas estruturas, xa sexan nominais ou oracionais. Tamén aparecen no vocabulario, mais son de obrigado coñecemento as seguintes:

TIPO	CONXUNCIÓNS	SIGNIFICADO
copulativas	et, atque, -que nec, neque	“e” “e non”, “nin”
disxuntivas	aut, vel, -ve	“ou”
ilativas	nam, namque, enim, itaque	“pois”, “así pois”
adversativas	sed, autem, at, vero	“pero”, “con todo”

Observarás que nas copulativas e as disxuntivas hai dúas conxuncións que presentan un guión diante. Isto é debido a que son partículas enclíticas: aparecen soldadas a unha palabra, pero o seu efecto aplícase á posición inmediatamente anterior. Por exemplo, **Senatus Populusque Romanus** tradúcese: “O Senado e o pobo romano”.

Chegou o momento de practicar os novos contidos. Vai á sección EXERCICIA do libro e traduce os textos que o profesor che indique. Lembra o dito a propósito do vocabulario na *LECTIO* anterior: debes memorizar o significado das palabras en letra grosa.

7. Observa as presentacións *GESTIO REI PVBLICAE* (sobre os sistemas de goberno da Antiga Roma) e *STATVS SOCIETATIS* (sobre a estrutura da sociedade romana). Retén os trazos máis importantes deses dous aspectos da Roma antiga,

sempre tendo en perspectiva situacións actuais do mundo en que vivimos e as semellanzas e/ou diferenzas entre as dúas realidades. Para o caso concreto da sociedade, servirache o esquema seguinte:

CLASES SOCIAIS					
LIBRES			NON LIBRES		
	dereitos	deberes		dereitos	deberes
<i>cives</i> (cidadáns; por nacemento, por servir no exército ou por compra).	-votar e ser votado. - <i>tria nomina</i> . -vestir a toga. -casar e testar. -comerciar. -iniciar accións legais. -apelación ó <i>populus</i> .	-ser censado. -participar no culto público.	<i>servi</i> (escravos; por captura na guerra, por nacemento ou por decisión xudicial).	-posible liberación por un xuíz. -iniciar un xuízo.	-servizo militar (en ocasións). -servir o seu amo ou o Estado.
<i>peregrini</i> (estranxeiros e poboación vencida non escravizada; en 212 d. C. pasan a ser cidadáns).	-dereito da súa comunidade. -adquisición da cidadanía. -resolución de litixios comerciais.	-pagar impostos. -servir no exército.			
<i>liberti</i> (libertos: escravos liberados).	-votar. - <i>tria nomina</i> . -vestir a toga. -casar e testar. -comerciar. -iniciar accións legais. -apelación ó <i>populus</i> .	-ser censado. -participar no culto público.	<i>mulieres</i> (mulleres)	-pode casar. -pode divorciarse. -ten parte na herdanza (se tivo 3 fillos como mínimo). -pode participar nos ritos relixiosos.	-sometida sempre á autoridade dun titor legal.
evolución dos <i>cives</i> (cidadáns) segundo a época					
MONARQUÍA		REPÚBLICA		IMPERIO	
patricios	plenitude de dereitos	<i>senatores & equites</i>	igualdade de dereitos (co tempo)	<i>honestiores</i>	clase alta
plebeos libertos	sen dereitos	plebeos		<i>humiliores</i>	clases media e baixa
A FAMILIA					
<i>paterfamilias</i>	autoridade sobre a <i>domus</i> , formada pola esposa e os fillos.				
	autoridade sobre a <i>familia</i> , formada polos escravos e os libertos, e sobre os <i>clientes</i> (persoas ás que protexe a cambio de lealdade e favores).				

8. Dentro da sección sobre o latín diario dos antigos romanos, nesta *LECTIO* imos coñecer o campo léxico do corpo humano. Como sempre, estas palabras aparecen ilustradas mediante unha presentación: *ROMANI LATINE LOQVEBANTVR (IV)*.

PALABRA	TRADUCIÓN	PALABRA	TRADUCIÓN
<i>capillus</i>		<i>carpus</i>	
<i>ocūlus</i>		<i>digitus</i>	
<i>caput</i>		<i>venter</i>	
<i>nasus</i>		<i>coxa</i>	
<i>auris</i>		<i>dorsum</i>	
<i>collum</i>		<i>genu</i>	
<i>humĕrus</i>		<i>crus</i>	
<i>cubitus</i>		<i>talus</i>	
<i>bracchium</i>		<i>calx</i>	
<i>manus</i>		<i>pes</i>	

